

Н. Ю. Науменко,
кандидат технічних наук,
ORCID 0000-0002-0585-932X,
ДВНЗ «Український державний
хіміко-технологічний університет», м. Дніпро

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В ПОСЛІДОВНОСТІ ДЕРЖАВА – РЕГІОН – СУСПІЛЬСТВО – ЛЮДИНА

Постановка проблеми. Прагнення знайти ефективні засоби управління реаліями сучасного світу стимулює в умовах глобальної економіки появу нових моделей дійсності та нових наукових понять. Одним з таких понять в сфері забезпечення економічної безпеки за компонентою інформаційної безпеки регіону є інформаційно-психологічна безпека [1].

Відомо, що фактором успішного розв'язання практичних проблем та розвитку економіки держави, регіону, господарюючих організацій, а також громадянського суспільства і в цілому науки є ефективна трансляція наукового знання, важливу роль в якій відіграють наукові поняття. Тому уточнення поняття інформаційно-психологічна безпека – актуальне наукове завдання, в тому числі в сфері забезпечення економічної безпеки регіонів.

Продуктивність його розв'язання для макро-, мезо- та мікроекономічних рівнів та подальшого вивчення відповідних проблем багато в чому залежить від того, чи зможемо ми врахувати системність та цілісність реальності: взаємообумовленість складових досліджуваного явища чи процесу, множинність взаємозв'язків з іншими процесами.

Дослідження одиничного феномену в контексті більш широких феноменів надає розуміння його значення та функції, що, в свою чергу, дозволяє більш повно описати, інтегрувати різноманіття досліджень, в тому числі, проведені в межах різних наук, визначити тенденції та актуальну проблематику міждисциплінарних досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових публікацій показав, що інформаційно-психологічна безпека є предметом дослідження в психологічних (Г. В. Грачов [2], Л. В. Астахова [3] та ін.), інформаційно-психологічних (Ю. Д. Бабаєва, А. Є. Войскунський [4], А. Є. Войскунський [5], Б. А. Кормич [6], О. М. Федорова [7], В. Я. Асанович, Г. Г. Маньшин [8], А. В. Манойло, А. І. Петренко, Д. Б. Фролов [9]) науках. Окрім проведених досліджень інформаційно-психологічної сфери забезпечення інформаційної безпеки в послідовності: держава – регіон – громадянин, існують міждисциплінарні дослідження, які охоплюють різні аспекти економічної та інформаційної безпеки, наприклад, соціально-економічні (В. А. Барішпо-

лець [10], С. В. Іванов [11]). Однак множинність досліджуваних проблем та аспектів, які стосуються економічної та інформаційної безпеки на рівні регіонів слабо інтегрована та не надає цілісного уявлення про відповідні частини реальності.

Мета статті. Завдання даного дослідження – уточнити сутнісні характеристики інформаційно-психологічної безпеки в сфері економічної безпеки регіону за допомогою аналізу взаємозв'язків з іншими складовими феномену безпеки через розгляд ролі та місця інформаційно-психологічної безпеки в трьох системах більш високого ієрархічного рівня: безпека людини, інформаційна безпека регіону, інформаційна безпека держави. Вибір саме цих систем обумовлений двоїстою природою інформаційно-психологічної безпеки, одночасною приналежністю до двох сфер безпеки: інформаційної та психологічної.

Викладення основного матеріалу. *Безпека людини: парадигма розвитку.* Пріоритети в проблемі безпеки постійно розширюються. В теперішній час вельми актуальними є гуманітарні та економічні аспекти цієї проблеми. Як відмічено в роботі Н. О. Лизь, Г. Є. Веселова, О. Є. Лизя, світове суспільство приходить до того, що безпека людини в контексті глобальності економіки, екологічної небезпеки, недостатності природних ресурсів, перенаселення планети, висувається як нова парадигма для розуміння глобальних проблем [1, с. 59]. Автори доповіді «Програма ООН по розвитку» (1994 р.) присвятили його виключно безпеці людини (Human Security). У даному докладі автори висунули концепцію безпеки, яка заснована на двох факторах: «захист від неочікуваних та згубних порушень нашого повсякденного способу життя» («свобода від страху») та «захист від постійних загроз голоду, хвороб, злочинів та придушення» («свобода від потреби»). В докладі виділено сім основних елементів Human Security (рис. 1) [12].

На основі аналізу концепції безпеки людини, Д. А. Борисов відзначає, що вона інтегрує в себе сфери економічного, духовного розвитку та безпеки, тим самим відбувається своєрідне зрощування політики безпеки та розвитку (за базовими компонентами), що приводить до перерозподілу фінансових потоків з військово-політичних потреб на потреби розвитку [13].

Рис. 1. Концепція безпеки ООН: основні елементи

В теперішній час безпека людини трактується більш широко та передбачає «захист найважливішого ядра всіх людських життів засобами, які поліпшують свободи людини та його самореалізацію» [14]. Безпека передбачає не тільки захист людей від критичних ситуацій та розповсюджених загроз, але й забезпечення свобод, які є сутністю життя, а також можливості реалізації своїх переваг та прагнень. Це означає утворення політичних, економічних, соціальних, екологічних, військових та культурних систем, які надають людям «будівельні» блоки до існування та гідного життя [14]. Така позиція потребує розширення переліку умов безпеки людини.

Наприклад, автори роботи, в числі 10 складових вказують психологічну безпеку, яка передбачає «поважні, люблячі та гуманні міжособистісні відносини», та комунікаційну безпеку – «можливість свободи та балансу в інформаційних потоках» [15].

Таким чином, безпека людини пов'язується не тільки зі збереженням життя, задоволенням біологічних потреб та реалізацією прав і свобод, але й з якістю життя, почуттям захищеності, можливостями розвитку та самореалізації.

Безпека людини: інформаційно-психологічні аспекти. В дослідженнях, які присвячені проблемам інформаційно-психологічної безпеки, як правило, розглядається в контексті психологічної безпеки

[16-18], при цьому активно розвивається ідея представлення людини не тільки як об'єкта, але й як суб'єкта власної безпеки [19- 22]. Так, І. А. Баєва виділяє психологічну безпеку середовища (на рівні регіону) та психологічну безпеку особистості, остання з яких «проявляється в її здібності зберігати стійкість в регіональному середовищі з певними параметрами, в тому числі, з психотравмуючим впливом: в опірності деструктивним внутрішнім та зовнішнім впливам та відображається в переживанні своєї захищеності / незахищеності в конкретній життєвій ситуації» [16]. У роботі [22] Т. В. Ексакусто та Н. О. Лизь визначають психологічну безпеку як стан динамічного балансу відношення суб'єкта (до світу, до економічної ситуації, до ступеня задоволення потреб, до себе, до інших), його активності та задоволеності, які відповідають різним (в тому числі загрозливим) впливам зовнішнього політико-економічного простору та внутрішніх потреб в задоволенні економічних інтересів в середовищі регіону, яке дозволяє суб'єкту економічного простору регіону / держави зберігати цілісність, саморозвиватися, реалізовувати власні цілі та цінності в процесі життєдіяльності.

Слід відмітити, що інформаційно-психологічна безпека людини займає особливе місце. На думку автора, це пов'язано з наступними обставинами. По-

перше, з розвитком цивілізації, з одного боку, в напрямку інформаційному, де інформація є головним ресурсом виробництва та умовою життєдіяльності людини, а тому переважаючим потоком в суспільстві; з іншого – до цивілізації споживання, що при інтенсивному розвитку інформаційних та психотехнологій може призвести до непередбачувано сумних наслідків. По-друге, існує достатньо обґрунтована думка, що від війн традиційних, коли безпека людини визначалась, в основному, збереженням його тіла та біологічних функцій, людство переходить до війн інформаційних (психосферним, концептуальним, суттєвим, ресурсним, соціальним та економіко-екологічним та ін.).

Хоча в сучасному світі природа впливів, які порушують безпеку особистості, може бути різною, але «особливість інформаційних впливів» на свідомість людини полягає в тому, що вони в силу своєї універсальності можуть являти загрози для будь-якого виду безпеки людини. По-третє, впливи інформаційні найбільш ефективні в напрямку впливу на людину, оскільки направлені безпосередньо на його «управляючий центр – свідомість».

Таким чином, інформаційно-психологічну безпеку в системі безпеки людини необхідно розглядати як наскрізну область, функціонально відносити з правами та свободами, якістю життя, почуттям захищеності, потребами (економічними, духовними), економічними та культурними інтересами, прагненнями та мотиваціями особистості, її розвитком та самореалізацією. Також слід врахувати те, що необхідною умовою психологічної безпеки людини, а отже, й інформаційно-психологічної безпеки, є стійкість самої особистості перед негативними впливами, її здатність до самозабезпечення безпеки на макро-, мезо- та мікрорівнях. Однак, на думку автора, інформаційно-психологічна безпека не вичерпує всю проблематику безпеки людини (наприклад, в умовах сфери забезпечення економічної безпеки на рівні регіону). Специфікою інформаційно-психологічної безпеки в даній системі є її взаємозв'язок з інформаційними процесами, інформаційними потребами та загрозами, в той же час як безпека людини охоплює в сукупності економічні, соціальні, екологічні, технологічні та інші аспекти проблеми безпеки.

Складові інформаційної безпеки держави. Як відзначено в роботі Н. О. Лизь, Г. Є. Веселова та О. Є. Лизя, дослідження проблем забезпечення інформаційно-психологічної безпеки особистості, захисту індивідуальної свідомості від деструктивного впливу засобів масової інформації, Інтернету та інших інформаційних джерел включені до переліку пріоритетних проблем наукових досліджень у сфері забезпечення інформаційної безпеки України та її регіонів. Під інформаційною безпекою України розуміється стан захищеності її національних інтересів в інформаційному та економічному середовищі, який визначається сукупністю збалансованих інте-

ресів особистості, суспільства, регіонів та держави [1].

Можна виділити чотири складові національних інтересів України та її регіонів в інформаційному середовищі:

- дотримання конституційних прав та свобод людини та громадянина у сфері отримання інформації та користування нею, забезпечення духовного оновлення України, збереження та укріплення моральних цінностей українського суспільства, традицій патріотизму та гуманізму, культурного та наукового потенціалу країни;

- інформаційне забезпечення державної політики, в тому числі державної економічної політики та інтеграції в Європейський Союз;

- розвиток сучасних інформаційних технологій, вітчизняної індустрії інформації (як у сфері інтелектуальної інформаційної безпеки, так і в сфері інформаційно-психологічної безпеки, а також індустрії засобів інформатизації, телекомунікації та зв'язку; забезпечення потреб внутрішньої продукції, а також забезпечення накопичення; збереження та ефективного використання вітчизняних інформаційних ресурсів;

- захист інформаційних ресурсів України та її регіонів від несанкціонованого доступу, забезпечення безпеки інформаційних та телекомунікаційних систем.

До загроз інформаційної безпеки, в тому числі в сфері економічної безпеки України та її регіонів, слід віднести протиправне застосування спеціальних засобів впливу на індивідуальну, групову та суспільну свідомість; маніпулювання суспільною свідомістю; девальвація духовних цінностей, у тому числі української національної свідомості; пропаганда зразків масової культури, які засновані на культурі насилля; моральні цінності, які протидіють цінностям, що прийняті в українському суспільстві та соціально-економічному просторі.

В наукових роботах закордонних та вітчизняних вчених намагаються визначити компоненти інформаційної безпеки на макро-, мезо- та мікроекономічних рівнях. Так, наприклад, інформаційна безпека особистості представляється як система, елементами якої є інформаційно-правова та інформаційно-психологічна безпека, а також інтелектуальна безпека та інформаційно-технічна безпека. На рис. 2 представлено концепт-схему видів інформаційної безпеки держави та її регіонів.

У своєму дослідженні Л. В. Астахова визначає інформаційну безпеку як стан захищеності суб'єктів інформаційних відносин в економічній, правовій, психологічній сферах, які містять якісне інформаційне середовище (оперативність, повнота, достовірність споживаної інформації), захищеність суб'єктів від негативних інформаційних впливів (інформаційно-психологічна безпека) та захищеність їх по інформації (безпека інформації), в тому числі в сфері економічних інтересів держави-регіону-господарю-

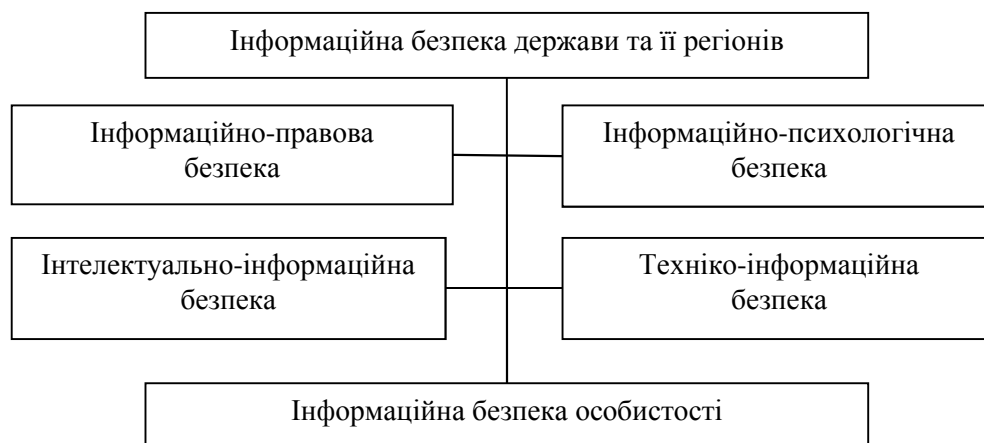

Рис. 2. Концепт-схема видів інформаційної безпеки держави та її регіонів

ючих суб'єктів та особистості, які забезпечують повне задоволення інформаційних потреб суб'єктів на макро-, мезо- та мікрорівнях [3].

В забезпеченні інформаційної безпеки можна виділити три основних аспекти: інформаційно-технічний (розвиток інформаційної інфраструктури, засобів передачі, обробки, зберігання інформації, методів захисту інформації); інформаційно-правовий (управління інформаційними ресурсами, підвищення ефективності їх використання, розвиток інформаційних послуг, регуляція процесів в інформаційній сфері та ін.); психолого-педагогічний (формування духовно-моральних цінностей, розвиток особистих функцій саморегуляції та ін.).

Аналіз наукових робіт показав, що ключовими об'єктами інформаційної безпеки можуть бути:

- по-перше, держава та її національні інтереси в економічній, політичній та інформаційних сферах;
- по-друге, регіон та господарюючі суб'єкти регіонального господарсько-інфраструктурного комплексу;
- по-третє, підприємство (організація);
- вчетверте, особистість (суб'єкт, психіка, свідомість);
- вп'яте, інформація.

При цьому в останньому випадку цей об'єкт пасивний, який потребує не тільки збереження (захисту), а в чотирьох попередніх об'єкт може розглядатись як з позиції захисту від зовнішніх негативних інформаційних впливів, так і з позиції накопичення внутрішніх ресурсів стійкості перед такими впливами.

Для держави ресурси стійкості пов'язані з підвищенням якості інформаційного середовища (повноти інформації, характер та масштаб трансформованих цінностей та ін.), а для особистості – з розширенням сфери усвідомлюваного функціонування свідомості. Для інформаційного поля регіону – підвищення ефективності регіонального управління підвищенням життєдіяльності та доходу населення, реалізацією регіональних економічних інтересів, формуванням регуляторів взаємодії та безпечної активності – системи цінностей.

Слід зауважити, що об'єкт «особистість» є центральним в забезпеченні інформаційної безпеки в послідовності: держава – регіон – підприємство – суспільство – особистість, оскільки особистість як основна одиниця суспільства на макро-, мезо- та мікрорівнях – безпосередній носій індивідуальної свідомості, впливаючи на яке можливо впливати на менталітет соціуму, а тому питання інформаційної безпеки держави та її регіонів значною мірою (в залежності від аспекту її розгляду) похідні від проблеми безпеки особистості.

У сучасних умовах становлення глобального інформаційного суспільства і посилення геополітичного та геоекономічного протистояння в інформаційному просторі інформаційної безпеки держави, людини та суспільства стає глобальною проблемою подальшого розвитку цивілізації, при цьому економічна та гуманітарна компоненти цієї проблеми висуваються на перший план.

Зростання ролі економічних, соціальних та гуманітарних аспектів даної проблеми обумовлено наступними тенденціями розвитку сучасного суспільства:

1. Процес інформатизації суспільства прийняв глобальний характер та сьогодні охоплює практично всі країни та регіони світу, при цьому нові засоби та технології для роботи з інформацією мають масове розповсюдження та стають атрибутами професійної та побутової культури для все більшої частини населення [23]. Їх використання підвищує якість життя, надає суттєву економію соціального часу, утворює нові стереотипи поведінки та спілкування мільйонів людей, змінює їх традиційне уявлення про особисте та суспільне багатство, і навіть про простір та час.

2. За оцінками деяких спеціалістів, людство вступило в інформаційну епоху свого розвитку [24, 25], воно активно формує нове середовище проживання та в результаті цього само змінюється разом з цим середовищем, яке впливає на людину суттєво більше, ніж очікувалось раніше [24].

3. Глобальна інформатизація утворює для держави та її регіонів, людини та суспільства не тільки

нові можливості, але також і нові проблеми, однією з яких є проблема інформаційної безпеки. Дослідження [26-28] показують, що ця проблема є багатоаспектною та комплексною, а її економічні, соціальні та гуманітарні аспекти недостатньо досліджені, не враховуються в прийнятій ООН стратегії стійкого розвитку [29], а в системі освіти на необхідному рівні не вивчені.

Гуманітарний аспект проблеми інформаційної безпеки на макро-, мезо- та мікрорівнях полягає в тому, що саме людина є творцем всіх інформаційних ресурсів, систем та технологій інформаційного суспільства. Тому їх якість та безпека використання багато в чому визначаються якостями самої людини. При цьому мова йде не тільки про надійність та ефективність роботи цих засобів та систем, але й про їх вплив на людину, суспільство та навколишнє середовище.

Онтологічна двоїстість гуманітарних проблем інформаційної безпеки та їх антропологічні аспекти.

Дослідження закордонних та вітчизняних вчених [30-32] показали, що відмінною рисою гуманітарних проблем інформаційної безпеки на макро-, мезо- та мікрорівнях є їх онтологічна двоїстість. Вона полягає в тому, що людина в цій проблемі виступає не тільки як об'єкт захисту від зовнішніх інформаційних загроз, але й як основне джерело цих загроз для свого зовнішнього оточення.

Крім того, в сучасних інформаційних системах різного значення, складність яких неухильно зрос-

тає, саме людина стає основним фактором ризику для їх безпечного функціонування. Ця особливість даної проблеми також є принципово важливою для її розуміння та дослідження.

Необхідно відмітити, що в останні роки гуманітарні аспекти проблеми інформаційної безпеки стали все більш помітно проявляти себе не тільки на соціальному, економічному та психологічному, алей також і на біологічному рівні природи людини.

Так, наприклад, дослідження американських, німецьких, швейцарських, українських та російських вчених показали, що вплив на людину інтенсивних потоків інформації, які є характерними для інформаційного суспільства, приводить до змін нейронної структури головного мозку людини, які суттєвим чином змінюють його інтелектуальні та психічні здібності, соціально-економічну поведінку, комунікабельність та самооцінку своїх вчинків [24]. Це означає, що проблеми інформаційної безпеки необхідно вивчати комплексно, як на рівні гуманітарних, так і соціально-економічних аспектів.

Автору представляється, що цьому повинно сприяти формування інформаційної антропології – нової наукової дисципліни, яка почала вивчатися в США та Великобританії, Швейцарії на початку ХХІ ст. Наприклад, структура предметної області цієї дисципліни розглянута в роботах [33, 34]. В таблиці представлена структура гуманітарних проблем інформаційної безпеки в стислому вигляді.

Таблиця

Структура гуманітарних проблем інформаційної безпеки

Група проблем	Короткий зміст проблеми
1. Геополітичні проблеми	- технологія "м'якої" сили в геополітиці - електронне стеження за політичними лідерами - "глобальне спостереження" за населенням - інформаційні та "гібридні" війни
2. Соціальні проблеми	- інформаційна злочинність - інформаційна нерівність (інформаційна асиметрія) - маніпулювання суспільною свідомістю - віртуалізація суспільства
3. Культурологічні проблеми	- глобалізація та культура - нова інформаційна культура суспільства - електронна культура - багатомовність в кіберпросторі
4. Антропологічні проблеми	- енерго-економіко інформаційна безпека - інтелектуальна безпека - інформаційно-психологічна безпека - інформаційні фактори деструктивної поведінки - інформаційні хвороби - інформаційна відеоекологія

Соціально-економічні проблеми інформаційної безпеки

І. Інформаційна злочинність.

В числі соціально-економічних проблем інформаційної безпеки на макро-, мезо-, мікроекономіч-

них рівнях проблема інформаційної злочинності почала вивчатися однією з перших, починаючи з 80-х років минулого століття. При цьому вона пов'язувалась, головним чином, з проблемою несанкційованого доступу до інформації, яка зберігається та цир-

кулюється в комп'ютерних інформаційних системах. Ця проблема стала гостро себе проявляти вже на початку 1990-х років у зв'язку з розвитком процесу інформатизації суспільства та його розповсюдженням на фінансово-економічну сферу.

Для протидії цій загрози достатньо швидко стали утворюватись різні системи інформаційного захисту комп'ютерних систем та мереж, які широко використовуються в теперішній час. Тим не менше інформаційна злочинність залишається актуальною проблемою і зараз, причому найбільшу небезпеку представляють вже не стільки атаки хакерів з метою розкрадання фінансових коштів з банків, скільки несанкціонований доступ до конфіденційної інформації та персональних даних окремих категорій громадян в комп'ютерних системах, їх копіювання та подальше розповсюдження.

II. Проблема інформаційної нерівності (інформаційна асиметрія).

Аналіз основних тенденцій розвитку глобального процесу інформатизації суспільства показав, що цей процес утворює для розвитку цивілізації не тільки нові можливості, але також і нові проблеми. Однією з них є проблема інформаційної нерівності [32]. Сутність цієї проблеми полягає в тому, що в процесі становлення інформаційного суспільства електронні інформаційні ресурси, а також нові засоби, мережі та інформаційні технології опиняються в різному ступені доступними для окремих людей, організацій, країн та їх регіонів, і регіонів світового суспільства. При цьому ті люди, організації, країни та регіони, які виявляються здатними ефективно використовувати можливості нового інформаційного суспільства для свого інтелектуального розвитку та розв'язання інших (економічних, соціальних, технічних, екологічних тощо) проблем, отримують суттєві переваги перед іншими суб'єктами світового, державного та регіонального суспільства, які при цьому витісняють на окраїну процесу розвитку цивілізації.

Щодо сучасних засобів інформатики та нових інформаційних технологій, то їх масове використання утворює безпрецедентні можливості не тільки для науково-технічного, але й для соціально-економічного розвитку суспільства. При цьому формується абсолютно новий, інформаційний уклад життя та виробничої діяльності багатьох мільйонів людей.

В концепції трактування змісту проблеми інформаційної нерівності, в тому числі і для рівня регіону, показано, що прийнятий інструментально-технологічний підхід до цієї проблеми є недостатнім, оскільки він не враховує цілого ряду важливих чинників економічного, соціального та гуманітарного характеру.

В економічній сфері нарощування міжрегіональних контрастів та концепція соціально-економічних проблем в окремих регіонах України можуть призвести до загострення соціальної напруженості

та посиленню міжрегіональних конфліктів та, в кінцевому рахунку – до уповільнення темпів економічних реформ в країні в цілому. Для протидії цим тенденціям необхідно: активна регіональна соціально-економічна політика, яка націлена на зменшення диспропорцій в соціально-економічному розвитку регіонів; згладжування регіональної економічної, соціальної та інформаційної асиметрії. При цьому політика вирівнювання – це складний, тонкий та диференційований механізм, в основі якого лежить розподіл фінансових потоків між рівнями державної влади, тобто в межах процесів децентралізації.

Основними факторами регіональної та міжрегіональної диференціації можна вважати: ґрунтово-кліматичні умови; економіко-географічне розташування регіонів; історичний фактор; демографічну ситуацію; структуру та спеціалізацію галузей господарства; фінансову та інвестиційну забезпеченість. Зростання значущості регіональних аспектів в соціально-економічному та інформаційному розвитку України привело до помітного розширення наукових досліджень у сфері функціонування регіональних соціально-економічних та інформаційних підсистем. У центрі уваги сучасних дослідників все частіше опиняється проблема мезоекономічної асиметрії та інформаційної асиметрії (інформаційної нерівності), а також формування інструментів її вирівнювання з метою створення стійких конкурентоспроможних умов господарювання регіону та його території.

Проведене автором дослідження концепцій симетричного та асиметричного розвитку регіонів, дозволяє визначити соціально-економічну асиметрію регіону, як стійке в часі та в економічному й інформаційному просторі відхилення в умовах та результатах діяльності його соціальної та інфраструктурної сфер і темпах зростання економіки, скорочення яких забезпечує вирівнювання умов для стійкого розвитку та більш повної реалізації прав громадян в рівні та якості життя. На рис. 3 представлено види асиметрії соціально-економічного розвитку регіону в умовах інформаційної асиметрії (інформаційної нерівності).

Інформаційна асиметрія – це ситуація, при якій одна з груп учасників ринку володіє, необхідною для ведення своїх справ інформацією, а інша група не володіє. Асиметричність інформації в мезо-, мікроекономіці – неповна або недосконала інформація; нерівномірний розподіл інформації про товар, ринкова кон'юнктура між учасниками угоди. Асиметрична інформація найчастіше є причиною державного, мезо- та мікроекономічного регулювання.

Слід відмітити, що існують декілька основних проблем, які виникають на економічних та фінансових ринках як на національному, так і на регіональному рівні через асиметрію інформації (інформаційної нерівності):

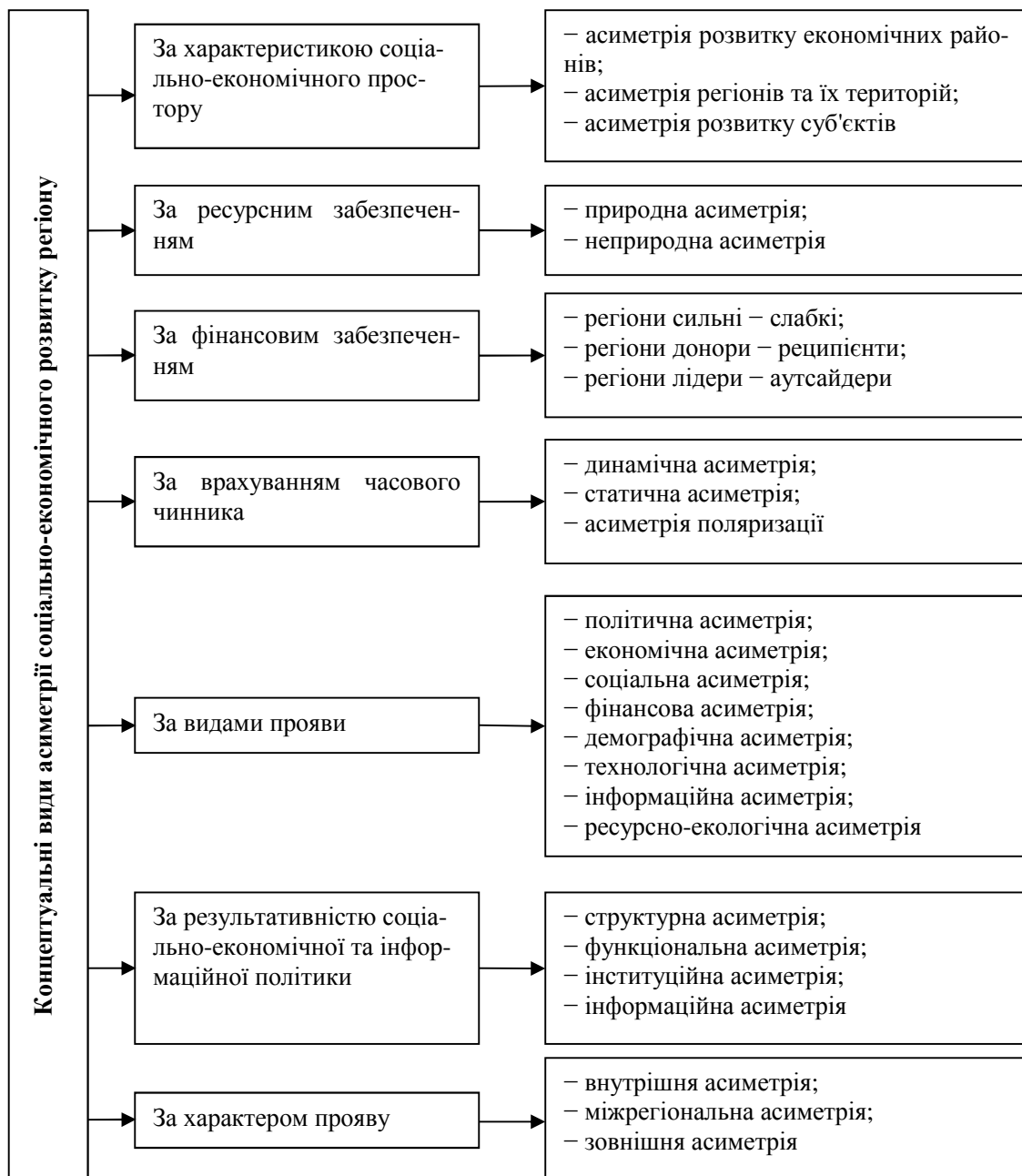

Рис. 3. Концептуальні види асиметрії соціально-економічного розвитку регіону

- проблема несприятливого відбору (adverse selection);
- проблема ризику не сумлінності (moral hazard);
- проблема дорогої верифікації стану (costly state verification).

При наявності даних проблем, від'ємний відбір на ринку з інформаційною асиметрією призводить до витіснення якісних товарів товарами низької якості.

Тим самим ринки якісних товарів знаходяться під загрозою та можуть зникнути. Звідси випливає необхідність боротьби з соціально-економічною асиметрією як регіонального так і національного ринків. Слід відмітити, що для зниження

ефекту від'ємного відбору, на практиці, використовують різного роду ринково-інформаційні сигнали, які в межах інформаційної нерівності прагнуть до забезпечення реалізації двох принципів:

1. Принцип важкодоступності підробки, тобто сигналу учасника будуть довіряти інші учасники, якщо його дуже складно (або недоцільно) підробити.

2. Принцип повного розкриття: якщо одні особи використовують сигнали, які відповідають сприятливій інформації про них, то їх суперники будуть змушені розкрити свою інформацію, навіть якщо вона не настільки сприятлива.

Вплив інформаційної нерівності (інформаційної асиметрії) позначається при неефективному ви-

конанні функцій, а саме: комунікаційної; самопрезентації; згуртування та утримання соціальних зв'язків; саморозвиток або рефлексія; психотерапевтичної; просування товарів та послуг.

Аналіз теоретико-методологічних підходів до розв'язання проблеми інформаційної асиметрії (інформаційної нерівності) дозволив автору сформулювати перелік положень, на основі яких базується ряд теоретичних побудов:

– оскільки невизначеність зовнішнього середовища (економічного, соціального, технічного, екологічного та інформаційного) неможливо в межах ринкових відносин подолати, то нерівна наділеність інформацією учасників господарських відносин існує постійно (підтвердженням чому слугують класифіковані види невизначеностей), а отже, ця ситуація характеризує нормальне середовище господарської діяльності економічного суб'єкта на макро-, мезо- та мікроекономічному рівні;

– засобом зниження рівня невизначеності у відносинах господарських та владно-адміністративних суб'єктів виступає встановлення між ними довірчих відносин, які характеризуються взаємними поступками один одному, що можна розглядати як форму страхування з приводу економічних, соціальних та інформаційних послуг, що не продаються;

– публічно-інформаційне висвітлення напрямків та способів використання ресурсів (як економічних, так й інформаційних) та поточної діяльності господарюючих суб'єктів та організацій, постачання суб'єктів інформацією щодо ділової кон'юнктури сприяє зниженню ризиків інформаційної асиметрії та підвищує ступінь достовірності прогнозів ринкових змін;

– різноманітність видів інформаційної асиметрії обумовлює необхідність проведення їх класифікації за критеріями: «причина», «істотні характеристики», «рівень», «характер реалізації», «форми отримання вигоди» для виявлення ступеня адекватності заходів, що проводяться господарюючими суб'єктами на макро-, мезо- та мікроекономічній діяльності для її вирівнювання (згладжування) з метою досягнення високого рівня симетричності розвитку;

– визначення бюрократизації економіки як процесу проникнення у відносини господарюючих суб'єктів на макро-, мезо- та мікроекономічному рівні, регламентації, нормотворчості, формалізації їх діяльності через чітке визначення умов контракції та специфікації прав власності дозволяє розглядати бюрократизм як політико-економічний та інформаційний інститут, який має специфічні суб'єктно-об'єктні характеристики;

– інформаційна асиметрія (інформаційна нерівність) виступає як умова бюрократизації відносин між суб'єктами влади та бізнесу внаслідок того, що інформація, як обмежений ресурс, у результаті її нерівномірного розподілу дозволяє суб'єктам влади

встановлювати в односторонньому порядку специфічні норми та правила, які регулюють діяльність господарюючих суб'єктів на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях, і тим самим сприяє вилученню доходу в формі бюрократичної ренти.

У результаті асиметричного розподілу інформації, доступу до інформаційних ресурсів складаються спотворені відносини між суб'єктами влади та бізнесу, між органами влади та особистостями суспільства, між бізнесом та громадянами, які призводять до виникнення між ними протиріч, невиконання контрактних відносин та проявлення опортунізму (вимагання та відмивання).

На рис. 4 представлено основні напрямки вдосконалення теоретико-методичних положень вирівнювання асиметрії соціально-економічного розвитку регіонів [35, с. 11].

До факторів гуманітарного характеру в межах розгляду проблеми інформаційної нерівності слід віднести рівень інформаційної, в тому числі лінгвістичної, культури людини та суспільства; рівень їх загальної освіченості та інтелектуального потенціалу, які значною мірою визначають мотивацію активної діяльності людей у новому інформаційному просторі [23].

У структурі глобальної проблеми інформаційної нерівності доцільно розрізнити наступні три основні аспекти (рис. 5). При вивченні проблеми інформаційної нерівності в якості причини виникнення інформаційної асиметрії та в контексті задач забезпечення інформаційної безпеки необхідно враховувати, що процес інформатизації суспільства чинить вплив на нього як позитивний, так і негативний. З одного боку, він підвищує ефективність суспільного виробництва та сприяє утворенню нових робочих місць, підвищує якість життя населення, але, з іншого боку, поява все більш складної інформаційної техніки та технологій, електронних офісів та роботизованих виробництв потребує від людей більш високого рівня кваліфікації, компетенції та інтелекту. А оскільки система освіти в багатьох країнах, в тому числі в Україні, не забезпечує цих вимог, відбувається подальше соціальне розшарування суспільства, яке посилює в ньому соціальну напруженість.

Саме тому проблема інформаційної нерівності і повинна сьогодні класифікуватися як одна з актуальних глобальних проблем, тісно пов'язаних з забезпеченням регіональної, національної та глобальної безпеки (за базовими компонентами – економічної, соціальної, технічної, демографічної, екологічної, інформаційної та ін.).

Висновки. Таким чином, розгляд інформаційно-психологічної безпеки в системах більш високого ієрархічного рівня безпеки в послідовності держава – регіон – суспільство – людина дозволяє охарактеризувати інформаційно-психологічну безпеку регіону наступним чином.

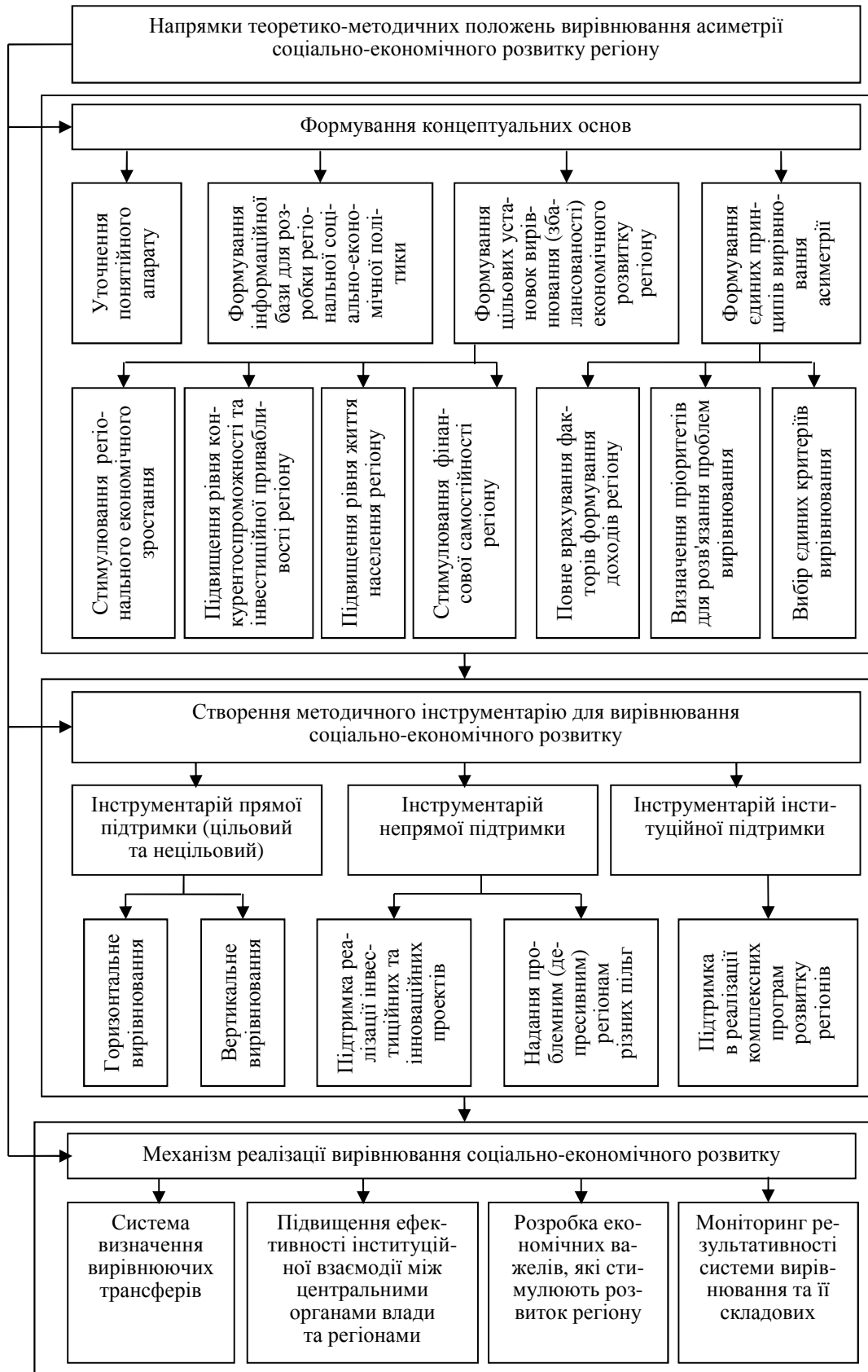

Рис. 4. Основні напрямки удосконалення теоретико-методичних положень вирівнювання асиметрії соціально-економічного розвитку регіонів

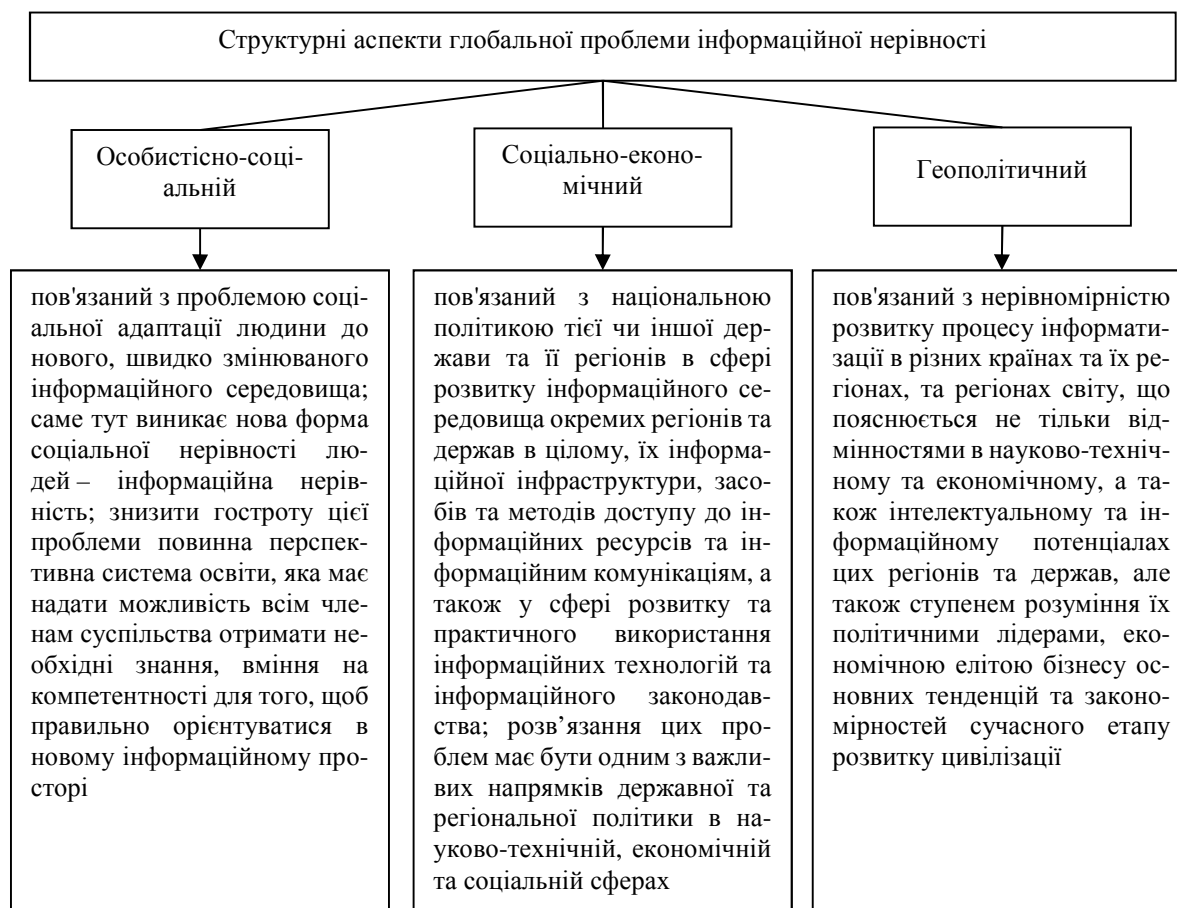

Рис. 5. Структурні аспекти глобальної проблеми інформаційної нерівності

1. Функціонально інформаційно-психологічна безпека (в тому числі на рівні регіону), як і інші аспекти безпеки людини, направлена на реалізацію прав та свобод, потреб, економіко-соціальних та культурних інтересів та прагнень особистості, забезпечення можливостей, життєвого рівня, особистого розвитку та самореалізації. Саме з цих позицій визначаються критерії інформаційно-психологічної безпеки.

2. Необхідними умовами інформаційно-психологічної безпеки на рівні держава – регіон – суспільство є:

- захищеність особистості (суб'єкта, психіки, свідомості) від негативних наслідків інформаційно-психологічних впливів, у тому числі в межах забезпечення економічної безпеки;

- розвиток внутрішніх ресурсів стійкості (економічне зростання та соціально-економічний розвиток держави на його регіонів) перед негативними впливами та ресурсами (інтелектуальна безпека) саморозвитку самої особистості;

- якісне інформаційне середовище для задоволення потреб та формування духовно-моральних цінностей.

Забезпечення цих умов потребує інформаційно-економічних, інформаційно-соціальних, інформаційно-технічних, організаційно-правових та психолого-педагогічних заходів.

3. У зв'язку з тим, що інформаційні процеси та інформаційні загрози (ризик) в межах соціально-економічних систем держави та її регіонів властиві всім сферам життєдіяльності людини, а особистість є «одиницею» будь-яких соціальних систем, інформаційна безпека в сфері забезпечення економічної безпеки, в тому числі інформаційно-психологічна безпека може розглядатися в якості «наскрізної» складової безпеки людини в системі інформаційної безпеки держава – регіон – суспільство.

4. Специфічною характеристикою інформаційно-психологічної безпеки, яка дозволяє відрізнити її від інших видів безпеки, є одночасна співвіднесеність, по-перше, з таким об'єктом як особистість (її психіка, свідомість), по-друге, з процесами генерування, передачі, розповсюдження, переробки, засвоєння інформації в соціальних системах по піднесенню їх ієрархії до локального суспільства (макрорівень), територіального та регіонального суспільства (мезорівень) та національно-державного (макрорівень).

5. У процесі розповсюдження інформаційно-комунікаційних засобів, як каналу передачі інформації соціально-економічного, правового, ресурсо-екологічного характеру тощо, між людьми в межах локальних територій регіонів та держав відбувається становлення самостійно функціонуючих систем соціальної комунікації та характерних для них

автономних комунікативних економічних та інформаційних просторів. Дані системи формують нові форми та різновиди соціальних, економічних, політичних та духовних відносин, і поступово оформлюються в ціле «нове суспільство», яке можна визначити, як інформаційне в сфері забезпечення безпеки як на макрорівні, так і на мезо- та макрорівнях.

б. Слід враховувати ту обставину, що сформовані раніше суспільно-економічні структури, які характерні для традиційного та індустріального суспільства, не можуть безпосередньо переноситись на «базис» інформаційного суспільства на мікро- та мезорівнях, та вимушені або перебудовуватися в ньому, або перебудовувати його структуру під себе. Таким чином виникають передумови зіткнення структур старого та нового суспільства на конкретній території інформаційного простору.

Проблема інформаційної асиметрії на рівні регіонів України на даний момент залишається надзвичайно широкою та складною в соціально-економічному дослідженні.

Література

1. **Лызь Н. А., Веселов Г. Е., Лызь А. Е.** Информационно-психологическая безопасность в системах безопасности человека и информационной безопасности государства. *Известия ЮФУ. Технические науки*, 2014. № 8. С. 58-66.
2. **Грачев Г. В.** Личность и общество: информационно-психологическая безопасность и психологическая защита. Москва : ПЕР СЭ, 2003. 301 с.
3. **Астахова Л. В.** Информационно-психологическая безопасность в регионе: культурологический аспект. *Вестник УрФО. Безопасность в информационной сфере*. 2011. № 2. С. 40-47.
4. **Бабаева Ю. Д., Войскунский А. Е.** Психологические последствия информатизации. *Психологический журнал*. 1998. № 1. С. 89-100.
5. **Войскунский А. Е.** Информатика и развитие человеческого общения. *Социальные проблемы информатизации общества*. 1988. №2. С. 29-38.
6. **Кормич Б. А.** Информационная безопасность: организационно-правовые основы : навч. посібн. Київ : Кондор, 2008. 382 с.
7. **Федорова О. Н.** Информационно-психологическая безопасность личности в информационном обществе. *Вестник Дальневосточного государственного технического университета*. 2011. № 2 (7). С. 24-34.
8. **Асанович В. Я., Маньшин Г. Г.** Информационная безопасность: анализ и прогноз информационного воздействия. Минск : Амалфея, 2006. 320 с.
9. **Манойло А. В., Петренко А. И., Фролов Д. Б.** Государственная информационная политика в условиях информационно-психологической войны. Москва : Горячая линия–Телеком, 2009. 320 с.
10. **Барышполец В. А.** Информационно-психологическая безопасность: основные положения. *Радиоэлектроника. Наносистемы. Информационные технологии*. 2013. № 2. С. 62–104.
11. **Иванов С. В.** Теоретико-правовой анализ понятия «информационно-психологическая безопасность личности». *Вестник Академии права и управления*. 2012. № 26. С. 130-135.
12. **United Nations Development Programme.** Human Development Report. New York : Oxford University Press, 1994.
13. **Борисов Д. А.** Безопасность человека в современной теории и практике международных отношений. *Вестник Томского Государственного Университета*. 2011. № 343. С. 79-82.
14. **Human security.** Report of the Secretary-General. General Assembly. Sixty-fourth session. Agenda items 48 and 114. 8 March 2010. 64 p.
15. **Paris R.** Human Security – Paradigm Shift or Hot Air? *International Security*. 2001. Vol. 26, No. 2. P. 87-102.
16. **Баева И. А.** Психология безопасности как основа анализа экстремальной ситуации. *Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена*. 2012. № 145. С. 6-18.
17. **Ryerson C., Amitav A.** Human Security Research: Progress, Limitations and New Directions. *Report of a Conference Organised by the Centre for Governance and International Affairs. Department of Politics, University of Bristol*, 8-11 February 2008. Working Paper No. 11-08.
18. **Лызь А. Е., Лызь Н. А.** К вопросу о составляющих информационной безопасности личности. *Информационное противодействие угрозам терроризма*. 2008. № 12. С. 58.
19. **Ежевская Т. И.** Системно-ценностный подход к информационно-психологической безопасности личности. *Психопедагогика в правоохранительных органах*. 2009. № 1. С. 8-11.
20. **Лызь Н. А.** Модельные представления о безопасной личности. *Известия ЮФУ. Технические науки*. 2005. № 7 (51). С. 21-25.
21. **Непомнящий А. В., Познина Н. А.** Перспективы повышения информационной безопасности личности путем развития сознания. *Известия ЮФУ. Технические науки*. 2010. № 11 (112). С. 232-238.
22. **Эксакусто Т. В., Лызь Н. А.** Психологическая безопасность в проблемном поле психологии. *Сибирский психологический журнал*. 2010. № 37. С. 86–91.
23. **Колин К. К.** Информация и её применение. *Гуманитарные аспекты проблемы информационной безопасности*. 2016. Т. 10. Вып. 3. С. 111-121.
24. **Смолл Г., Врган Г.** Мозг онлайн. Человек в эпоху Интернета. Москва : Колибри, 2011. 352 с.
25. **Кастельс М.** Информационная эпоха: экономика, общество и культура. Москва : ГУ ВШЭ, 2000. 458 с.
26. **Колин К. К.** Гуманитарные проблемы формирования информационного общества [Электронный ресурс]. URL: <http://metodist.lbz.ru/lectons/10/files/7.doc> (дата обращения: 03.10.2019).
27. **Смирнов А. И., Кохтюлина И. Н.** Глобальная безопасность и "мягкая сила 2.0": вызовы и возможности для России Москва : ВНИИГ геосистем, 2012. 276 с. URL: <https://mgimo.ru/library/publications/1007680/> (дата обращения: 03.10.2019).
28. **Шабалов М. П.** «Мягкая сила» в современной геополитике. *Стратегические приоритеты*. 2015. № 1 (5). С. 48–59.
29. **Колин К. К.** Половинчатая стратегия: критический анализ глобальных целей ООН в области устойчивого развития. *Партнерство цивилизаций*. 2016. № 1-2. С. 33-41.
30. **Тоффлер Э., Тоффлер Х.** Революционное богатство. Москва : АСТ, 2008. 569 с.
31. **Дашкевич В. С.** Великое культурное одичание: арт-анализ. Москва : Русский шахматный дом, 2013. 720 с.
32. **Колин К.К.** Информационное неравенство – новая проблема XXI века. *Социология, социальность, современность*. 1998. Вып. 5. С. 99-101.
33. **Колин К. К.** Информационная антропология: поколение Next и угроза психологического расслоения человечества в информационном обществе. *Вестник*

Челябинской государственной академии культуры и искусств. 2011. Т. 28. № 4. С. 32–36. 34. **Коллин К. К.** Информационная антропология: предмет и задачи нового направления в науке и образовании. *Вестник Кемеровского государственного университета культуры и искусств*. 2011. № 17. С. 17-32. 35. **Чуракова М. М.** Оценка социально-экономической асимметрии в развитии регионов : автореф. дис ... канд. экон. наук 08.00.05. Ставрополь: Северо-Кавказский гос. техн. ун-т, 2011. 23 с.

References

1. Lyz' N. A., Veselov G. E., Lyz' A. E. (2014). Informatsionno-psikhologicheskaya bezopasnost' v sistemakh bezopasnosti cheloveka i informatsionnoy bezopasnosti gosudarstva [Information and psychological security in human security systems and state information security]. *News SFU. Technical science*, no. 8, pp. 58-66 [in Russian].
2. Grachev G. V. (2003). *Lichnost' i obshchestvo: informatsionno-psikhologicheskaya bezopasnost' i psikhologicheskaya zashchita* [Personality and society: information and psychological safety and psychological security]. Moscow, PER SE [in Russian].
3. Astakhova L. V. (2011). Informatsionno-psikhologicheskaya bezopasnost' v regione: kul'turologicheskii aspekt [Information-psychological security in the region: cultural aspects]. *Vestnik of the UrFD. Security in the Information Sphere*, no. 2, pp. 40-47 [in Russian].
4. Babaeva Yu. D., Voyskunskiy A. E. (1998). Psikhologicheskie posledstviya informatizatsii. [The psychological consequences of informatization]. *Psychological Journal*, no 1, pp. 89-100 [in Russian].
5. Voyskunskiy A. E. (1988) Informatika i razvitiye chelovecheskogo obshcheniya [Computer science and the development of human communication]. *Social problems of informatization of society*, no. 2, pp. 29-38 [in Russian].
6. Kormych B. A. (2008) *Informacijna bezpeka: orghanizacijno-pravovi osnovy : navch. posibn* [Information Security: Organizational and Legal Basics: Educ. manual]. Kiev, Condor [in Ukrainian].
7. Fedorova O. N. (2011) Informatsionno-psikhologicheskaya bezopasnost' lichnosti v informatsionnom obshchestve [Information and psychological security of the individual in the information society]. *Bulletin of the Far Eastern State Technical University*, no. 2 (7), pp. 24-34 [in Russian].
8. Asanovich V. Ya., Man'shin G. G. (2006). *Informatsionnaya bezopasnost': analiz i prognoz informatsionnogo vozdeystviya* [Information security: analysis and forecast of information impact]. Minsk, Amalfey [in Russian].
9. Manoylo A. V., Petrenko A. I., Frolov D. B. (2009). *Gosudarstvennaya informatsionnaya politika v usloviyakh informatsionno-psikhologicheskoy voyny* [State information policy in the conditions of information-psychological warfare]. Moscow, Hotline – Telecom [in Russian].
10. Barishpolets V. A. (2013). Informatsionno-psikhologicheskaya bezopasnost': osnovnye polozheniya [Information and psychological security: basic provisions]. *Radio Electronics Nanosystems. Information Technology*, no. 2, pp. 62–104 [in Russian].
11. Ivanov S. V. (2012). Teoretiko-pravovoy analiz ponyatiya «informatsionno-psikhologicheskaya bezopasnost' lichnosti» [Theoretical and legal analysis of the concept of "information-psychological security of the person"]. *Bulletin of the Academy of Law and Management*, no. 26, pp. 130-135 [in Russian].
12. United Nations Development Programme. (1994). *Human Development Report*. New York, Oxford University Press.
13. Borisov D. A. (2011). Bezopasnost' cheloveka v sovremennoy teorii i praktike mezhdunarodnykh otnosheniy [Human security in modern theory and practice of international relations]. *Bulletin of Tomsk State University*, no. 3436 pp. 79-82 [in Russian].
14. Human security. (2010). Report of the Secretary-General. General Assembly. Sixty-fourth session. Agenda items 48 and 114. 8 March 2010. 64 p.
15. Paris R. (2001). Human Security – Paradigm Shift or Hot Air? *International Security*, vol. 26, no. 2, pp. 87-102.
16. Baeva I. A. (2012). Psikhologiya bezopasnosti kak osnova analiza ekstremal'noy situatsii [The psychology of security as the basis of the analysis of extreme situations]. *Izvestia: Herzen University Journal of Humanities and Sciences*, no. 145, pp. 6-18 [in Russian].
17. Ryerson C., Amitav A. (2008). Human Security Research: Progress, Limitations and New Directions. *Report of a Conference Organised by the Centre for Governance and International Affairs. Department of Politics, University of Bristol*, 8-11 February 2008. Working Paper, no. 11-08.
18. Lyz' A. E., Lyz' N. A. (2008). K voprosu o sostavlyayushchikh informatsionnoy bezopasnosti lichnosti [To the question of the components of information security of an individual]. *Information counteraction to threats of terrorism*, no. 12, pp. 58 [in Russian].
19. Ezhevskaya T. I. (2009). Sistemno-tsennostnyy podkhod k informatsionno-psikhologicheskoy bezopasnosti lichnosti [System-value approach to information-psychological security of the person]. *Psychopedagogy in Law Enforcement*, no. 1, pp. 8-11 [in Russian].
20. Lyz' N. A. (2005). Model'nye predstavleniya o bezopasnoy lichnosti [Model ideas about a safe person]. *News SFU. Technical science*, no. 7 (51), pp. 21-25 [in Russian].
21. Nepomnyashchiy A. V., Poznina N. A. (2010). Perspektivy povysheniya informatsionnoy bezopasnosti lichnosti putem razvitiya soznaniya [Prospects for increasing information security identity through the development of consciousness]. *Izvestiya SFedU. Engineering Sciences*, no. 11 (112), pp. 232-238 [in Russian].
22. Eksakusto T. V., Lyz' N. A. (2010). Psikhologicheskaya bezopasnost' v problemnom pole psikhologii [Psychological safety in the problem field of psychology]. *Siberian psychological journal*, no. 37, pp. 86-91 [in Russian].
23. Kolin K. K. (2016). Informatsiya i ee primenenie [Information and its application]. *Humanitarian aspects of the problem of information security*, vol. 10, no. 3, pp. 111-121 [in Russian].

24. Smoll G., Vrgan G. (2011). *Mozg onlayn. Che-lovek v epokhu Interneta* [The brain is online. Man in the era of the Internet]. Moscow, Hummingbird [in Russian].

25. Kastel's M. (2000). *Informatsionnaya epokha: ekonomika, obshchestvo i kul'tura* [Information era: economy, society and culture]. Moscow, GU VShE [in Russian].

26. Kolin K. K. Gumanitarnye problemy formirovaniya informatsionnogo obshchestva [Humanitarian problems of the formation of the information society]. Retrieved from <https://metodist.lbz.ru/lectons/10/files/7.doc> [in Russian].

27. Smirnov A. I., Kokhtyulina I. N. (2012). *Global'naya bezopasnost' i "myagkaya sila 2.0": vyzovy i vozmozhnosti dlya Rossii* [Global Security and Soft Power 2.0: Challenges and Opportunities for Russia]. Moscow, VNIIGeosystem. Retrieved from <https://mgimo.ru/library/publications/1007680/> [in Russian].

28. Shabalov M. P. (2015). «Myagkaya sila» v sovremennoy geopolitike. ["Soft power" in modern geopolitics]. *Strategic priorities*, no. 1 (5), p. 48–59 [in Russian].

29. Kolin K. K. (2016). *Polovinchataya strategiya: kriticheskiy analiz global'nykh tseley OON v oblasti ustoychivogo razvitiya* [Half-hearted strategy: a critical analysis of the UN global sustainable development goals]. *Partnership of civilizations*, no. 1-2, pp. 33-41 [in Russian].

30. Toffler E., Toffler Kh. (2008). *Revolutsionnoe bagatstvo* [Revolutionary bugginess]. Moscow, ACT [in Russian].

31. Dashkevich V. S. (2013). *Velikoe kul'turnoe odichanie: art-analiz* [The Great Cultural Wildness: An Art Analysis]. Moscow, Russian Chess House [in Russian].

32. Kolin K. K. (1998). *Informatsionnoe neravenstvo – novaya problema XXI veka* [Information inequality is a new problem of the 21st century]. *Sociology, sociality, modernity*, no. 5, pp. 99-101 [in Russian].

33. Kolin K. K. (2011). *Informatsionnaya antropologiya: pokolenie Next i ugroza psikhologicheskogo ras-sloeniya chelovechestva v informatsionnom obshchestve* [Information anthropology: Next generation and the threat of the psychological stratification of mankind in the information society]. *Bulletin of the Chelyabinsk State Academy of Culture and Arts*, vol. 28, no. 4, pp. 32–36 [in Russian].

34. Kolin K. K. (2011). *Informatsionnaya antropologiya: predmet i zadachi novogo napravleniya v nauke i obrazovanii* [Information anthropology: subject and tasks of a new direction in science and education]. *Bulletin of the Kemerovo State University of Culture and Arts*, no. 17, pp. 17-32 [in Russian].

35. Churakova M. M. (2011). *Otsenka sotsial'no-ekonomicheskoy asimmetrii v razvitii regionov* [Assessment of socio-economic asymmetry in the development of regions]. (Doctor's Thesis). Stavropol: North Caucasian state. tech. un. [in Russian].

Науменко Н. Ю. Теоретико-методологічні аспекти інформаційно-психологічної безпеки в послідовності держава – регіон – суспільство – людина

Уточнення поняття інформаційно-психологічна безпека – актуальне наукове завдання, в тому числі в сфері забезпечення економічної безпеки регіонів. Розглянуто інформаційно-психологічну безпеку в трьох системах: безпека людини, інформаційна безпека регіону, інформаційна безпека держави. Специфікою інформаційно-психологічної безпеки є її взаємозв'язок з інформаційними процесами, інформаційними потребами та загрозами, в той же час як безпека людини охоплює в сукупності економічні, соціальні, екологічні, технологічні та інші аспекти проблеми безпеки. Представлено концепт-схему видів інформаційної безпеки держави та її регіонів. В забезпеченні інформаційної безпеки виділено три основних аспекти: інформаційно-технічний; інформаційно-правовий; психолого-педагогічний. Наведено структуру гуманітарних проблем інформаційної безпеки в стислому вигляді. Розглянуто соціально-економічні проблеми інформаційної безпеки: інформаційна злочинність, проблема інформаційної нерівності (інформаційна асиметрія). Представлено основні напрямки вдосконалення теоретико-методичних положень вирівнювання асиметрії соціально-економічного розвитку регіонів. Проблема інформаційної асиметрії на рівні регіонів України на даний момент залишається надзвичайно широкою та складною в соціально-економічному дослідженні.

Ключові слова: інформаційно-психологічна безпека, безпека людини, інформаційна безпека регіону, інформаційна безпека держави, інформаційна асиметрія.

Науменко Н. Ю. Теоретико-методологические аспекты информационно-психологической безопасности в последовательности государство – регион – общество – человек

Уточнение понятия информационно-психологическая безопасность – актуальная научная задача, в том числе в сфере обеспечения экономической безопасности регионов. Рассмотрена информационно-психологическая безопасность в трех системах: безопасность человека, информационная безопасность региона, информационная безопасность государства. Спецификой информационно-психологической безопасности является его взаимосвязь с информационными процессами, информационными потребностями и угрозами, в то время как безопасность человека охватывает в совокупности экономические, социальные, экологические, технологические и другие аспекты проблемы безопасности. Представлена концепт-схема видов информационной безопасности государства и его регионов. В обеспечении информационной безопасности выделено три основных аспекта: информационно-технический; информационно-правовой; психолого-педагогический. Приведена структура гуманитарных проблем информационной безопасности в сжатом виде. Рассмотрены социально-экономические проблемы информационной безопасности: информационная преступность, проблема информационного неравенства (информационная асимметрия). Представлены основные направления совершенствования теоретико-методических положений выравнивания асимметрии

социально-экономического развития регионов. Проблема информационной асимметрии на уровне регионов Украины на данный момент остается чрезвычайно широкой и сложной в социально-экономическом исследовании.

Ключевые слова: информационно-психологическая безопасность, безопасность человека, информационная безопасность региона, информационная безопасность государства, информационная асимметрия.

Naumenko N. Theoretical and methodological aspects of information and psychological security in the state – region – society – human sequence

Effective translation of scientific knowledge, an important role in which is played by scientific concepts, is a factor of the successful development of the economy of the state, the region, business organizations as well as civil society and of science as a whole. Therefore, more precise definition of the concept of information and psychological security is an urgent scientific task, including the sphere of ensuring economic security of the regions. The information-psychological security in three systems is considered: human security, information security of the region, information security of the state.

Human security is associated not only with the preservation of life, satisfaction of biological needs and realization of rights and freedoms but also with the quality of life, a sense of security, opportunities for development and self-realization. The specificity of information and psychological security is its interrelation with information processes, information needs and threats, while human security covers in aggregate economic, social, environmental, technological and other aspects of the security problem.

The concept scheme for the types of information security of the state and its regions is presented. Three main aspects of information security – information technology; information and legal; psychological and pedagogical ones – have been distinguished. The structure of humanitarian problems of information security in brief is presented.

Socio-economic problems of information security are considered: information crime, problem of information inequality (information asymmetry). The author's study of the concepts of symmetric and asymmetric development of the regions allows to define socio-economic asymmetry of a region as a stable in time and in economic and informational space deviation in the conditions and results of its social and infrastructural spheres activity and economic growth rate, the reduction of which ensures equalization of conditions for sustainable development and fuller realization of citizens' rights in the standard and quality of life.

The paper presents the types of asymmetry of regional socio-economic development in terms of information asymmetry. The basic directions for improving theoretical and methodological provisions for equalizing asymmetry of socio-economic development of regions are presented. In the structure of the global problem of information inequality, it is advisable to distinguish between three main aspects: personality and social, socio-economic, geopolitical ones.

At present, the problem of information asymmetry at the level of the regions in Ukraine remains extremely broad and complex in socio-economic research.

Keywords: information and psychological security, human security, information security of the region, information security of the state, information asymmetry.

Стаття надійшла до редакції 04.09.2019

Прийнято до друку 10.09.2019